

KNNV afdeling Apeldoorn

DE VIER JAARGETIJDEN

INHOUD

Voorwoord <i>Evelien Schermer</i>	3
Programma 3e kwartaal	3
In Memoriam Lidy Kraamer <i>Yvonne Zwikker</i>	4
Op zoek naar het geelbont dikkopje <i>Frans Horjus</i>	5
Zomaar een paar paaltjes langs het pad <i>Carolien Londerman</i>	6
Gele viooltjes nabij het vierlandenpunt <i>Jan Hof</i>	8
Mozarts huisdier: de spreeuw <i>Hilde Ham</i>	13
Nieuwe ruimte voor werkgroepavonden	16
Verdwenen beken, de Oude Voorster Beek <i>Jan Folbert</i>	17
Ledenmutaties	20
Bijeneters in Nederland <i>Activiteitencommissie</i>	21
Ledenmiddag <i>Activiteitencommissie</i>	21
KNNV – boeken <i>Ben Keizer</i>	22

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn	23

Foto's voorpagina Nina de Vries, opmaak: Nina de Vries

UITERSTE INLEVERDATUM KOPIJ 2024 – nr.4: 1 september 2024

Lidmaatschap

Contributie per jaar: € 36,00 (vanaf 2025 € 38,00), huisgenootleden € 19,00 (vanaf 2025 € 20,00) en jeugdleden (jonger dan 25 jaar) € 16,00 (vanaf 2025 € 17,00).

Opgeven als lid van onze afdeling Apeldoorn bij Gerrian Tacoma, tel. 055-534 0943, ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl of via de [website](#).

Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 1 maand (dus uiterlijk 30 november).

Betaling vóór 1 februari van het lopend jaar op IBAN rekeningnummer **NL88 TRIO 0338 7457 34**, ten name van KNNV, afd. Apeldoorn te Apeldoorn.

Voorwoord van het bestuur

Evelien Schermer

Er wordt momenteel veel geschreven en gepraat over het nieuwe regeerakkoord.

Als je de straatinterviews op het journaal moet geloven is iedereen in Nederland blij want 'de zon gaat weer schijnen in Nederland' met een zekere Wilders als zonnekoning.

Het is wel een beetje uit welk perspectief je het bekijkt. De natuur wordt in ieder geval op de laatste plaats gezet bij het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

Het regeerakkoord zal ook geen positief effect hebben op dieren, vissen en planten en evenmin op de Edese bossen waar de Otterlose ecoloog en stikstofonderzoeker Arnold van den Burg constateert dat de bodem te zuur is: "De bodem hier is echt knetterzuur, bijna net zo zuur als cola, met een pH van 2,8", legt Van den Burg uit. "We zijn helemaal door allerlei bufferstadia van de bodem heen. We denken dat als dat hier speelt, dat wel in meer bosgebieden aan de hand is. En dat we verder heen zijn dan dat we gedacht hadden. We moeten eigenlijk naar een pH van 4,5, dat betekent dus dat we naar een factor 100 minder zo zuur moeten." Aldus Arnold in een uitzending van Vroege Vogels (BNN/VARA).

Er bekruipt mij in ieder geval het gevoel dat we weer teruggaan naar de tijden van staatssecretaris Bleker, wiens opstelling ervoor zorgde dat men dacht dat natuur een keuze was in plaats van een verplichting.

Het regeerakkoord: "er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur. En dat wordt dan uitgelegd als:

"De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom Natura2000-gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige natuurgebieden. De bufferstroken worden verkleind van 250 naar 100 meter. De maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha wordt uit de Nitraatrichtlijn geschrapt. Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur')." Ach, we zien om ons heen dat de toekomst onvoorspelbaar is en dat ze dus ook de goede kant kan opvallen. Laten we het hopen.

Aan onze inzet zal het niet liggen. Wij, als groene vrijwilligers, leveren een cruciale bijdrage aan de bescherming van de Nederlandse natuur. Wessel Ganzevoort heeft hierover zijn proefschrift aan de Radboud Universiteit verdedigd, getiteld 'Green volunteers in the spotlight'. Wessel heeft hierover verteld tijdens de Vertegenwoordigende Vergadering van de landelijke KNNV (nov. 2023).

Zo waren er bij de verschillende soortenorganisaties (van Anemoon en BLWG tot Floron, Ravon, Sovon en de Vlinderstichting) 16.500 tellers actief die gezamenlijk 641.500 uren voor hun citizen science op pad waren. Gemiddelde leeftijd (van 10 tot boven de 80) 66-70 jaar, opleidingsniveau 66% HBO/universiteit.

Top vijf aan motivaties om actief te zijn: bijdrage leveren aan natuurbescherming en beheer, verbonden zijn met de natuur, buiten tijd doorbrengen, zelf meer leren over de natuur en samenwerken met mensen.

Laat ons vooral hiermee doorgaan want de natuur heeft ons nodig!

Programma 3e kwartaal 2024

1ste week september : eerste bijeenkomst in de Natuurbibliotheek

28 september : Ledendag 2024 in de tuinen van Hotel Apeldoorn (van der Valk)

Activiteiten door de werkgroep staan op de website.

In Memoriam Lidy Kraamer (1933- 2024)

Yvonne Zwikker

Het is goed zo ... stond boven de rouwkaart die het bericht verspreidde dat Lidy Kraamer op 90 jarige leeftijd is overleden in het hospice in Beekbergen. Tot op hoge leeftijd had Lidy een brede belangstelling. Het was vooral de natuur die ze opzocht en in die natuur hadden de vogels haar voorkeur. Ze werd al in 1977 lid van de KNNV. In 1995 sloot ze zich aan bij de Vogelwerkgroep. Ze was een trouwe bezoeker van de werkgroepavonden en ging vaak met excursies mee. Altijd in om te toetsen wat ze al wist en om nieuwe dingen bij te leren.

Ze heeft nog eens een werkgroepavond 'gered'. Door een misverstand over de sleutel stonden we voor een dichte deur van het CNME-gebouw aan de Aristotelesstraat. Lidy bood toen aan naar haar huis te gaan. Dat was op loopafstand. Gelukkig was er die avond geen spreker met een presentatie, met 18 leden was haar kamer wel vol!

Maar ook van de contacten en gezelligheid genoot ze. Bij de vogelweekenden, die vanaf 2008 jaarlijks werd georganiseerd door de eigen werkgroep, was Lidy altijd van de partij. Totdat ze niet meer mee kon zorgde ze ook altijd voor een uitgebreid verslag van die weekenden.

Van 2010 tot 2015 zat Lidy in de redactie van De Vier Jaargetijden.

Bij de landelijke KNNV afdeling ARC – heeft Lidy tal van reizen voorbereid en begeleid. Achter het stuur van een busje door nauwe straatjes; daar draaide ze haar hand niet voor om. Later zorgde ze dat alle op- en aanmerkingen op de reizen verwerkt werden. Het nieuwe computertijdperk maakte dat ook voor haar mogelijk.

De IJssel is voor haar altijd een speciale plek geweest. Als haar iets dwars zat ging ze daar uitwaaien en kwam ze over het algemeen opgelucht terug. De IJssel sierde ook de rouwkaart. Toen autorijden niet meer verstandig was liep ze als het even kon door het Mheenpark, waar ze vanuit haar flat ook op uitkeek. Als aandenken aan Lidy mogen we een hoekje in het Mheenpark van voorjaarsbolletjes voorzien. Eenmaal heeft een koolmees op haar balkon op de 7e etage gebroed in de nestkast. Maar meestal kwamen er duiven, waar ze echt een hekel aan had.

Weidevogels konden wel op haar warme belangstelling rekenen. Ze was vele jaren lid van de werkgroep Weidevogelbescherming.

In het jubileumboek "100 jaar natuurbeleving van Apeldoorners" is nog een leuke anekdote van Lidy opgenomen:

Hoofdstuk 9 (1991 - 2000), blz. 87:

In het vierde nummer van het kwartaalblad staat een mooi verhaal over kievitsnesten van Lidy Kraamer van de weidevogelgroep, dat laat zien hoe voorzichtig je moet zijn met verrassende waarnemingen... *Zoals we weten, is een aantal mensen bezig met het beschermen van kievitsnesten. We sporen ze op, zetten er een stokje bij en hopen dat de boer deze nesten spaart bij landbouwwerkzaamheden.*

Half maart werden de eerste eieren gevonden. Een zaterdag ging een groepje beschermers op pad, zoals het hoort om niet op te vallen in het groen gekleed. In het gebied aangekomen troffen zij daar een geparkeerde auto aan en personen die in het veld liepen die daar niet hoorden. Bij nadering van onze mensen gingen deze er als een haas vandoor. Zij sprongen in de auto met achterlating van een eierrek met 48 kievitseieren.

Wat doe je dan met die eieren? Mee naar huis nemen en opeten? Zo niet onze beschermers. Zij spoorden in de weilanden de lege nesten op en legden de eieren terug. Vier in een nest, zoals het hoort. Maar...er waren eieren te veel. Wat nu? Nou, dachten ze, die kievit gaat ook wel op een nest met vijf eieren zitten.

Dus legden ze er in een aantal nesten een vijfde ei bij.

Er zijn bij deze groep echter ook beschermers die op doordeweekse dagen gaan zoeken. Deze belden vol enthousiasme de coördinator op en vertelden opgewonden dat ze nu iets hadden meegemaakt... Er waren kievitsnesten met vijf eieren gevonden!

Lidy op haar 90e verjaardag.
foto: Yvonne Zwikker

Op zoek naar het geelbont dikkopje

Frans Horjus

In het weekend van 24 tot 26 mei 2024 gingen wij (Frans Horjus, Bob Nikkels en Henri Peters) op zoek naar het zeldzame geelbont dikkopje in het gebied Hohes Holz, nabij Hamburg. Dit is de meest westelijke vliegplaats van deze vlinder in Europa en daardoor voor ons het makkelijkst te bereiken. Hoewel het weer de voorafgaande weken uitstekend was voor een vlinderreis, ontstonden juist dit weekend onweersbuien boven Noord-Duitsland. Op zaterdag hing er eerst veel bewolking boven dit gebied, waardoor de vlinders niet vlogen. Pas om 15.00 uur brak de zon door. Toen zagen we drie exemplaren van het geelbont dikkopje, waarvan één vrouwelijk en twee mannelijk. De mannelijke vlinders hebben duidelijke gele bovenzvleugels met enkele (soms maar 1) zwarte stippen. De vrouwtjes lijken sterk op het bont dikkopje maar

Geelbont dikkopje, mannetje

foto: Frans Horjus

Geelbont dikkopje, vrouwtje

foto: Frans Horjus

zijn te onderscheiden door de doorgetrokken gele banden op de voorvleugel. De vlinders waren goed benaderbaar, waardoor we mooie plaatjes konden schieten als trofee voor deze vlinderreis. Zie ook de bijgevoegde foto's. Ook op zondagochtend was er nog een korte periode van zon, zodat we nogmaals de mogelijkheid hadden voor een ontmoeting met deze prachtige vlinder. Dat lukte dan ook op een van de zonnige zijpaadjes. Naast het geelbont dikkopje hebben we nog het oranjetipje, de pruimenpage, de atalanta en de citroenvlinder gezien.

Mocht je ook van plan zijn dit gebied te bezoeken voor deze vlinder, dan volgen hier enkele tips: neem regenlaarzen mee, bescherm je goed tegen stekende muggen en zoek de zonnige plekjes in de luwte op. In de ochtend zijn dat de zijpaadjes, terwijl het lange rechte hoofdpad in de middag grootste kans geeft.

Ondergelopen zijpad

foto: Frans Horjus

Broekbos

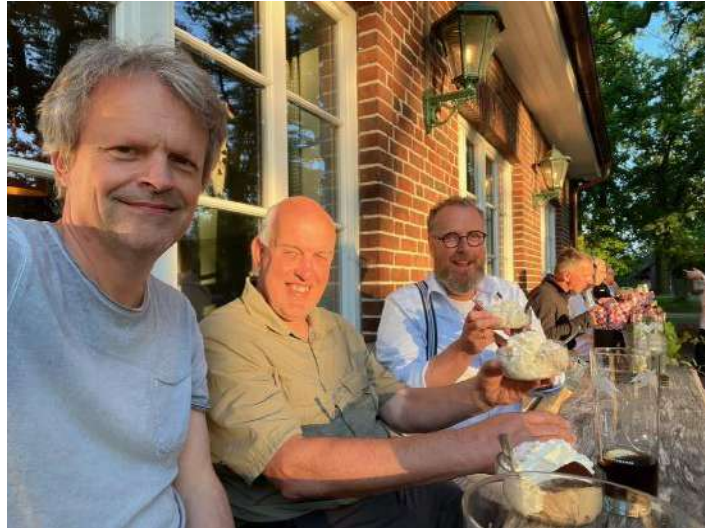
foto: Frans Horjus

Geelbont dikkopje, mannetje foto: Frans Horjus

Het geelbont dikkopje (*Carterocephalus silvicola*) is een dagvlinder uit de familie HesperIIDae, ook wel bekend als de dikkopjes. Deze vlinder komt voor in Noord-Europa, Noord- en Oost-Azië. In Nederland en België is het geelbont dikkopje helaas afwezig. Het leefgebied van deze vlinder bestaat uit gemengde en naaldbossen. De rupsen voeden zich met breedbladige grassoorten en overwinteren om in het voorjaar te verpoppen. De enige generatie per jaar vliegt in mei en juni.

Het Hohes Holz is een uitgestrekt bosgebied in de Duitse deelstaat Nedersaksen, gelegen in de gemeente Radbruch op 4 uren rijden vanaf Apeldoorn. Dit natuurgebied beslaat maar liefst 252 hectare en omvat een bosgebied met elzenbroekbossen, bossen van els, es, eik en beuk. Het Hohes Holz is een beschermde omgeving waar je kunt genieten van idyllische bospaden, een meer en de aanwezigheid van bevers en kraanvogels. De route begint bij de parkeerplaats aan de noordelijke kant van het gebied en voert je ongeveer drie kilometer lang door het Hohes Holz.

Ijsje scoren, selfie van het trio Henri, Bob en Frans

Zomaar een paar paaltjes langs het pad

Caroliën Londerman

Als werkgroep gaan we graag naar het Paleispark om naar de bijzondere soorten korstmossen te kijken die op de oude beuken en zomereiken voorkomen. We starten vaak bij de ingang van de Pijnboomlaan en lopen dan de lanen met

Rottend paaltje met korstmoss

bomen in. Echter, toen we ons dit jaar in maart verzamelden op de parkeerplaats, liepen we eerst naar de kleine paaltjes die langs het asfaltpad staan ter

afscherming. Deze paaltjes van ongeveer 30 cm hoog, waren behoorlijk verrot en zagen grijs van de korstmossen. Uiteindelijk telden we 8 verschillende soorten korstmoss, waaronder bruin bekermoss, smal bekermoss, kopjesbekermoss en een ander lid uit deze Cladoniafamilie: de dove heidelucifer met kleine rode puntjes aan het uiteinde. Het voordeel van mossen met staafjes of bekertjes is dat in dit staafje of bekertje, de alg en de schimmel bij elkaar zitten. Breekt zo'n stukje af, door bijvoorbeeld een dier, dan kan dit zich op een andere plek vestigen en uitlopen. We zagen ook een onbekende korst, met een aparte kleur blauw. Ernaast zaten kleine, bruingroene schubjes van 0,5 cm groot, die

Excursiegangers aan de Koningslaan

dakpansgewijs over elkaar lagen. Een onbekende nieuwe soort voor ons. Bij het raadplegen van boeken en internet bleek het om de Blauwe veenkorst te gaan, een korstmos die van zure ondergrond houdt. Het oude verrotte paaltje was van eikenhout, deze heeft een zure bast. De schubjes die naast de Blauwe veenkorst zaten, bleek een aparte soort te zijn: het gewoon schubjesmos. Zomaar twee nieuwe soorten voor ons op een paar paaltjes langs het pad!

Test met KOH voor determinatie

Purper geweimos

Natuurlijk gingen we het Paleispark zelf nog in. We liepen de Koningslaan op langs de hertenwei. Hier zitten meerdere soorten schildmossen, massaal op het hek langs de wei. Maar op de oude zomereiken werd ook iets bijzonders gezien. Het was een struikjes-vormig korstmos, maar onbekend voor ons. Het bleek om Purper geweimos te gaan. Een kritische soort die gevoelig is voor luchtverontreiniging en vrij zeldzaam. Je kunt deze soort verwarren met eikenmos, wat je veel ziet op deze eiken langs de Koningslaan. Een testje met KOH (chemische stof kaliumhydroxide) bracht zekerheid. Het korstmos verkleurde eerst geel, later groen. Het was echt Purper geweimos! Het is een rode lijst soort, waarvan de aanwezigheid duidt op goede luchtomstandigheden op de groeiplaats. Daar worden wij als werkgroep blij van !

Foto's: Ruud Knol

G Gele viooltjes nabij het vierlandenpunt

Jan Hof

In Vaals, Zuid-Limburg, kwamen vroeger vier landen bij elkaar op één punt. Nu is daar nog het bekende drielandenpunt. Eén van die landen is verdwenen! Met de Plantenwerkgroep zijn we naar dat gebied gegaan om naar gele viooltjes te kijken.

Wat hebben die plek en die viooltjes met elkaar te maken? Er lijkt geen enkel verband, maar toch...

Ik begin met de gele viooltjes: het gaat om het zinkviooltje (*Viola lutea* subsp. *calaminaria*). In Nederland groeit het zinkviooltje alleen in het uiterste puntje van Zuid-Limburg (1). In België komt het nog veelvuldiger voor, namelijk in de buurt van Kelmis, niet ver van het drielandenpunt. We zijn daar gaan kijken naar de gele viooltjes.

Het zinkviooltje is hier mooi te zien, net buiten de bebouwde kom van Kelmis. Het ziet er niet direct uit als een natuurgebied, maar heeft een industrieel voorkomen. En dat is wel te verklaren. Hier was in de 19e eeuw een zinkmijn, Vielle Montagne, en er werd zink geproduceerd. Het afval bleef achter op grote hopen.

Hartelijke groeten vanuit het vier-landenpunt: ansichtkaart uit 1902

Zicht op Kelmis vanaf de afvalhoop en de plek waar vroeger de zinkmijn Vielle Montagne was gevestigd

Leden van de plantenwerkgroep op de vlanders; de gele bloemen zijn de zinkviooltjes

Voor bezoekers is zo'n afvalhoop goed toegankelijk gemaakt met vlanders. Vanaf deze vlanders zijn de zinkviooltjes goed te zien.

De omgeving van Kelmis is in West-Europa één van de weinige plekken waar zink dicht onder de oppervlakte aanwezig is. De Romeinen wisten dat al, en zij hadden ook de kunde om van het gewonnen zink metalen voorwerpen te vervaardigen. Deze kennis is bewaard gebleven en zo

was er ook in de 10e eeuw een bloeiende messing-industrie. Maar later in de Middeleeuwen is deze industrie verdwenen (2).

Aan het begin van de 19e eeuw werd er een procedé gevonden om op industriële schaal zuiver zink te kunnen maken. En dat maakte deze zinkmijnen van Kelmis heel interessant: er was veel geld te verdienen (3).

In 1815, na de val van Napoleon, werden tijdens het Congres van Wenen overal in Europa nieuwe grenzen getrokken. Dat werd vastgelegd in de slotakte van het congres: de grenzen van Nederland in artikel 25 en die van Pruisen (Duitsland) in artikel 66. En daar kwam gedoe van. De beschrijvingen sloten niet op elkaar aan: sommige stukjes land waren volgens de beschrijving zowel van Nederland als Pruisen. Dat was vooral bij Moresnet een probleem: daar was een zinkfabriek (4).

Zinkviooltje (*Viola lutea* subsp. *calaminaria*)

Zink Engels gras (*Armeria maritima* subsp. *halleri*)

Omdat Nederland en Pruisen niet tot overeenstemming konden komen, werd besloten om van Moresnet een neutraal gebied te maken. Zo ontstond er een onduidelijk landje, met een fascinerende historie (5). De Eerste Wereldoorlog maakte een einde aan dit staatje en het werd grotendeels onderdeel van België. Dat was ook het einde van het vierlandenpunt. Het werd het drielandenpunt zoals we dat nu kennen.

De zinkmijn van Kelmis, Vielle Montagne, heeft gedurende de 19e eeuw zink geleverd, en was economisch van groot belang. In 1885 raakte de mijn uitgeput (6). De zinkerts werd daarna van elders aangevoerd om in Kelmis verwerkt te worden. Dit heeft tot in de 20e eeuw geduurd.

Al die tijd werd er zink uit zinkerts geproduceerd en kwam het afval op grote hopen te liggen. Het zal geen verbazing wekken dat dit afval rijk is aan zink. Dit is een ideale groeiplaats voor metallofyten: soorten die tolerant zijn voor hoge concentraties zware metalen. Deze soorten zijn ook gebonden aan deze standplaatsen; daarbuiten komen ze niet voor.

Alle planten hebben zink nodig om goed te kunnen groeien. Als er echter te veel zink in de bodem zit, wordt het toxisch voor planten. Zinktolerante soorten hebben een mechanisme ontwikkeld om zink te neutraliseren zodat ze geen last hebben van hoge concentraties (7). Dit geeft ze in zinkrijke milieus een concurrentievoordeel. Maar het werkt ook de andere kant op: als er normale concentratie zink in de bodem is wordt het zink ook geneutraliseerd. De planten hebben dan te weinig zink om goed te kunnen groeien en verliezen de concurrentie met andere soorten.

Zinkflora komt van nature voor op plaatsen waar metaalertsen dagzomen; d.w.z. op plekken waar het zinkerts aan de oppervlakte ligt. Kelmis en omstreken is zo'n gebied. Daar zijn natuurlijke hoge concentraties aan zink en er ontstaat een specifieke flora: de zinkflora.

Het is dus niet zo dat deze zinkflora ontstaan is door de verontreinigingen van de zinkwinning. Wel is het zo dat door het zinkhoudende afval en de uitspoeling daarvan het gebied waar de zinkflora kan gedijen, veel groter is geworden.

Zinkblaassilene (*Silene vulgaris subsp. humilis*)

Zinkschapengras (*Festuca ovina subsp. guestfalica*)

Het zinkviooltje kun je beschouwen als het boegbeeld van deze zinkflora (8). Andere kenmerkende soorten van de zinkflora zijn zinkblaassilene, zinkschapengras, zink Engels gras en zinkboerenkers (what's in a name??)

Ruim een eeuw geleden zag Eli Heimans overigens de zinkboerenkers als de meest kenmerkende soort: "*Een van de merkwaardigste planten van den Geulvallei is een wit crucifeertje, een "onaanzienlijk gewas", zoo als kleine plantjes vaak in oude kruidboeken betiteld worden*" (9).

Eli Heimans was één van de eersten die in Nederland de zinkflora van de Geul beschreef. Hij vertelt uitgebreid over de zinkboerenkers, en hoe hij teruggaat naar de bron: de mijnen van Kelmis. Die zijn dan nog volop in bedrijf. Hij ziet veel afvalhopen; de nieuwe zijn nog kaal, maar op de oudere afvalhopen ziet hij het zinkviooltje, de zinkblaassilene en andere soorten.

In zijn tijd kwam het zinkviooltje nog volop voor langs de Geul, waar het de weilanden geel kleurde. Sinds die tijd is de soort met wel 90% achteruit gegaan. Er werd wel gedacht dat dat zou komen doordat de zinkproductie in Kelmis inmiddels al geruime tijd beëindigd is. Dat lijkt inderdaad ook een voor de hand liggende verklaring.

Maar de werkelijkheid is complexer. Het blijkt dat er uit de afvalhopen en andere resten nog voldoende zink richting Nederland komt. De zinkconcentratie in het Geulwater is nauwelijks achteruit gegaan (10). De achteruitgang blijkt met name veroorzaakt te zijn door bemesting en bekalking van de weilanden. Hierdoor is de beschikbaarheid van zink voor de planten ook verminderd. En daardoor is er ook een minder geschikte groeiconditie voor de zinkflora; andere plantensoorten kunnen de zinkflora wegconcurreren (11).

Anno 2024 wordt geconstateerd dat de zinkweiden in het Geuldal in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren (12). In het kader van de Natura2000-richtlijnen is een aantal maatregelen geformuleerd, die er voor moeten zorgen om het tij te keren. Dit betreft met name verzuring van de bodem en terugdringing van vermesting, in combinatie met verbeteren van de waterkwaliteit van de Geul. De doelstelling voor de zinkweiden is uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. De bijzondere plantensoorten zoals het zinkviooltje kunnen dan blijven voortbestaan.

Zinkboerenkers (*Thlaspi caerulescens subsp. calaminare*) groeit tussen de planken van vlonders

En om terug te gaan naar de titel: wat hebben de gele viooltjes en het vierlandenpunt met elkaar gemeen? Antwoord: ze zijn beide het gevolg van het zink dat in de bodem zit bij Kelmis. De winning van zink is voorbij; de unieke zinkflora bestaat nog. En ik hoop dat het voor volgende generaties ook mogelijk is om hier kennis van te nemen en deze unieke flora te bewonderen.

De excursie naar Zuid-Limburg

Van 13-15 mei zijn we als plantenwerkgroep op excursie geweest in Zuid-Limburg. Het belangrijkste doel was het bekijken van de zinkflora.

Maar daarnaast hebben we ook het Savelsbos, en het natuurgebied de Piepert bij Eys bezocht. We hebben daar mooie en bijzondere flora kunnen bewonderen.

Alle foto's: Jan Hof

Even uitrusten met zicht op zinkviooltjes

Literatuur

Heimans, E. (1914) De oorsprong van de Geul-flora. De Levende Natuur, jaargang 19, aflevering 2, p. 25-30

(<https://natuurtijdschriften.nl/pub/487391>)

Jef Boosten. (2020) Zinkflora: flora en fauna van zinkwinningsgebieden in het Geuldal en de regio Aken. Eigen beheer, 110pp.

Philip Dröge. (2022) Moresnet: opkomst en ondergang van een vergeten buurlandje. Uitgeverij Unieboek|Het Spectrum, 14e druk, 271pp.

Provincie Limburg. (2024) Natura 2000-plan Geuldal (157) 2024-2030. Provincie Limburg, Maastricht, 465pp.

Riet, B.P. & Bobbink, Roland & Willems, J.H. & Lucassen, Esther C.H.E.T. & Roelofs, Jan. (2005). OBN Preadvies Zinkflora. Ministerie van Landbouw en Visserij, 90pp.

(https://www.researchgate.net/publication/27701570_OBN_Preadvies_Zinkflora)

(1) Zie de verspreidingsatlas: <https://www.verspreidingsatlas.nl/1379#>

(2) Boosten, 2020, p3

(3) https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Dony

(4) <http://www.geschiedenisbeleven.nl/neutral-moresnet-ee-mijn-als-bestaansrecht/>

(5) Voor wie hier meer van wil weten kan ik het boek van Philip Dröge over Moresnet aanraden

(6) <http://www.geschiedenisbeleven.nl/neutral-moresnet-ee-mijn-als-bestaansrecht/>

(7) Riet ea., 2005, p21.

(8) Zie: Zinkflora fan van heavy metal: <https://www.natuurpunt.be/nieuws/zinkflora-fan-van-heavy-metal>

(9) Heimans, 1914

(10) Riet ea., 2005, p25; Provincie Limburg, 2024, p251

(11) Riet ea., 2005, p69

(12) Provincie Limburg, 2024, p251

Zwartblauwe rapunzel (*Phyteuma nigrum*)

Hondskruid (*Anacamptis pyramidalis*)

Klavervreter (*Orobancha minor*)

Mozarts huisdier: de spreeuw

Hilde Ham

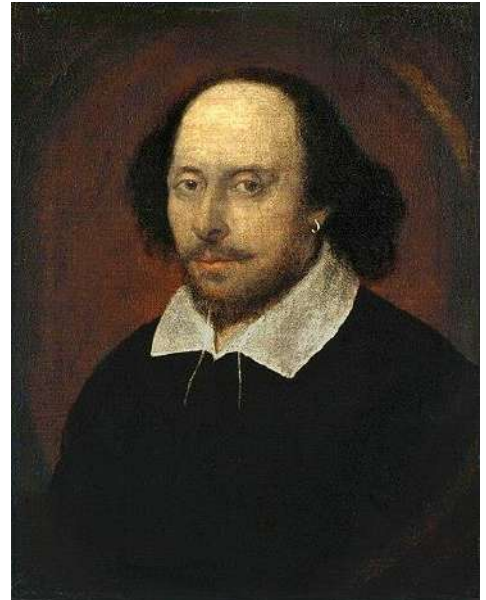
In juni 1787 vond in de woning van componist Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) een kleine, speciale, rouwdienst plaats. De maestro onthaalde een tiental gasten met een door hemzelf gearrangeerde lijkzang. Gevolgd met een door hemzelf gedeclameerd treurdicht die hij speciaal voor de overledene had geschreven. Op zich niets bijzonders zou je denken, ware het niet dat de dode geen geliefd familielid noch dierbare vriend was, maar een spreeuw. Mozarts privé huisspreeuw. Hij kocht de tamme vogel in 1784 in een winkel in Wenen omdat de vogel een fragment van zijn pianoconcert imiteerde. *Niet alleen een gaai is dus een geweldige imitator van geluiden. Ook de spreeuw kan er wat van. De zeer bedreven imitators pikken geluiden op en bootsen treinen, kikkers, wekkers, honden, menselijke spraak of andere vogels perfect na. De zangvogels hebben geen strottenhoofd noch stembanden. Ze roepen, fluiten en zingen met behulp van de syrinx (een bijzonder spraakorgaan aan de onderkant van de luchtpijp).* De huisspreeuw inspireerde Mozart en zette hem aan tot het schrijven van vele composities waaronder 'Ein musikalischer Spaß'. Volgens Passarello "een meedogenloze drieëntwintig minuten durende parodie op de valkuilen van de klassieke muziek". De ontregelingen die er in voorkomen zijn volgens haar "vergelijkbaar met spreeuwenpraat: het zijn de gis-tonen die de vogel in de winkel terug floot, verheven tot virtuoze dwaasheid" (Passarello).

W. A. Mozart

Ex-libris Jac. P. Thijssse

W. Shakespeare

Verkade-albumschrijver, natuurliefhebber en natuurbeschermer Jac. P. Thijssse had ook een zwak voor spreeuwen. Op zijn ex-libris zien we vijf zingende spreeuwen tussen kale takken van een struik. Zijn devies luidt: 'onbekommerd'. De vraag of het onbekommerde op de spreeuwen (Thijssse's menselijke interpretatie van de vogel) of op hemzelf zelf slaat laat ik in het midden. Misschien op beide?

Twee Shakespeariaanse spreeuwen zijn via mensen de grens naar de Verenigde Staten overgestoken. Het duo is vóór 1890 in Engeland geboren en in 1892 in de buurt van het *American Museum of Natural History* in New York gestorven. De bijzondere naam hebben ze te danken aan apotheker en Shakespeareliefhebber Eugene Schieffelin. Hij liet vinken, groenlingen, leeuweriken en spreeuwen vangen en vervoeren naar *Central Park* in NY. In die tijd geen bijzondere actie. Echter, alleen een aantal generalisten, spreeuwen, slaagden erin zich te handhaven. Dat kleine groepje opportunisten is inmiddels uitgegroeid tot een ware plaag. Sommige Amerikanen proberen slaapplekken met miljoenen spreeuwen met kanongebulder te verstoren. (Goldschmidt). Anderen gebruiken gif. Tot nu toe zonder resultaat.

Mozarts zonnetje in huis, Thijssse's onbekommerde flierefluter, en Shakespeare's exoten breng ik dit jaar graag voor het voetlicht op de jaarlijks terugkerende vogelwerkgroepavond die in het teken staat van eigen werk. Meestal worden er veel fraaie vakantiefoto's en leuke filmpjes gedeeld. Maar ik verdiep me ook graag in de vogel waarvan ik foto's uit binnen- en buitenland laat zien. (*) Het boek 'De Spreeuw' van Koos Dijksterhuis schaf ik aan. Verder raadpleeg ik Ineke's krantenartikelen die ze maandelijks met de Schrieverik

opstuurt. Bestudeer Reins prachtige spreeuwenei, een vlerk en enkele boeken (o.a. Het Spreeuwenboekje van Hugh. P. Gallagher met tekeningen van Ronald van Kalmthout) uit zijn inspirerende collectie. Meer dan genoeg materiaal om meer over de spreeuw te leren die voor het eerst in 2013 onze tuin aan de Gruttersdreef bezoekt. Ik begin met een gedicht van Judith Herzberg dat op een muur in Leiden prijkt.

Spreeuw

Had niets te beweren
te klein voor veren
te nat om bruin te heten
en snavel dicht
ook tegen eten.
Maar werd een hoogst
warmpotige geleerde
specialistisch geïnteresseerde
zeehondgeveerde
vetervereerder.
Frivoolkelige imitator
een parel-bespetterde
wezel, een vliegende
ongeleterde triomfator.

Judith Herzberg geb. 1934 (1970 Hollands Maandblad)

Bij geboorte is een jonge spreeuw nog een onooglijk vogeltje dat er nauwelijks levensvatbaar uitziet. Door voeding groeit en bloeit het kuiken. Niet veel later paradeert het jong met in de zon iridiserende veren trots rond. Zo'n triomf is niet alleen voorbehouden aan de spreeuw. Iedereen kan uitgroeien tot iets moois. En "Die prachtige parel-bespetterde glans danken de vogels niet aan pigment maar aan verstrooiing van het licht. De spreeuwenkleuren zijn te vergelijken met de kleuren die je in een horizontaal voor je ogen gehouden cd kunt zien" (Dijksterhuis).

Spreeuw in broedseizoen

Spreeuw in winterkleed

Treurspreeuw

Spreeuwenwolk

Om iets meer inhoud en variatie aan de foto-/film-avond te geven start ik met een quiz. Alle antwoorden op de vragen, die ik voorleg, kunnen de leden weten als ze Ineke's uitgebreide Schrieverik lezen.

Na de quiz keer ik terug naar basiskenmerken. Van oorsprong een bosvogel. Lengte 19-22 cm. Korte leverkleurige poten. In de wintermaanden een zwart verenkleed met een paarsgroene gloed en opvallende witte spikkels. In broedkleed zwart gekleurd met een gloed van paarse, blauwe en groene kleuren. De spitse snavel is dan geel. Buiten het broedseizoen is de snavel donker grijs/zwart. In broedtijd zijn spreeuwen 'einzeltgänger'. Daarbuiten groepslid. Jonge spreeuwen hebben tot in september een bruin, onopvallend verenkleed. De opportunisten broeden in holtes van bomen, nestkasten, in gaten en kieren van gebouwen en op stations in dorpen en steden. Ze produceren 1 tot 2 legfels met 4-6 eieren. Vooral grasvelden (van vochtig tot droog) voorzien deze omnivoren van voedsel. Hun voorkeur gaat uit naar insecten en larven. Maar bessen, en appels staan ook op hun menu. Golfbaanbezitters lokken spreeuwen niet maar jagen ze niet weg. De natuurlijke bestrijders van emelten en engerlingen leveren een essentiële bijdrage aan hun gladgeschoren groene biljartlakens. De grote grazers bij de Oostvaardersplassen zijn zonder meer blij met spreeuwen. De vliegend pincetten pikken, net als de rood- (*Buphagus erythorhynchus*) en geelsnavelossenpikkers (*Buphagus africanus*) in bijvoorbeeld Botswana, Namibië en Zuid Afrika, op de rug van koeien en paarden lekkere teekjes, of snoepen andere huid-parasieten.

Roze spreeuw

Erik van Ommens roze spreeuw

Zwarte spreeuw

Twee dwaalgasten bezoeken Nederland af en toe. Een zeldzame roze (*Pastor roseus*) en zwarte spreeuw (*Sturnus unicolor*). Een juveniele roze spreeuw is overwegend lichtbruin met roze poten en een gelige snavel. In volwassen kled zijn ze spectaculair roze met zwart, met een afhangende kuif. Het geluid is zeer snel en lijkt op spreekwachtig gebabbel en gekwetter. Broedt in mei en juni in soms zeer grote kolonies in Oost-Europa. Van Hongarije, Roemenië tot Turkije en verder oostelijk tot in Kazachstan. Heeft één (soms twee in voedselrijke jaren) legfel met 2-10 eieren. Eet in broedseizoen hoofdzakelijk insecten, emelten en sprinkhanen. Tegenwoordig worden ze jaarlijks waargenomen. In Nederland komen ze af op bessen (vlier, duindoorn), in boomgaarden op kersen (Hall 17-06-2020), en in tuinen op vetbollen en vogelpindakaas of in een grasveld op zoek naar emelten (Barneveld 19-06-2015). Erik van Ommens roze spreeuw is kleurloos uitgevoerd in aquarel. De zwarte spreeuw heb ik nog nooit in Nederland gezien. Wel in Marokko, Spanje en Portugal.

Tijdens de vogeltrek vliegt een deel van onze spreeuwen naar België, Noordwest-Frankrijk en Zuid-Engeland. Jaap Weltevrede (7 jaar) schrijft in Het Spreeuwenboekje: "als de spreeuwen gaan trekken en ze komen in een ander land bv Italië dan worden er veel spreeuwen doodgeschoten dat vind ik heel erg als de spreeuwen zijn doodgeschoten en ze worden opgegeten of de jagers die de spreeuwen geschoten hebben laten ze dood of half dood liggen ik snap niet waarom die jagers dat leuk vinden." Overwintert komen uit Rusland en Scandinavië. In de herfst zijn er grofweg evenveel spreeuwen als mensen in ons land. Miljoenen vogels hebben drie redenen om te zwermen. 1. Samen slapen is veiliger dan alleen. 2. Voor roofvogels is het moeilijker om een spreeuw uit een bewegende zwerm te pakken. 3. Ten slotte kunnen spreeuwen elkaar 's ochtends volgen naar goede voedselplekken. De keerzijde van het vliegen in zwermen is dat een botsing met een vliegtuig fataal kan zijn voor vele tienduizenden.

Leucistische spreeuw

Leucistische spreeuwen vallen meteen op. Joop en ik denken tijdens een rondje uilenkasten in Voorst Appensche bos er één tussen een groep te zien (15-3-2024). Opvallend licht. Bij nadere bestudering blijkt

het er toch geen te zijn. Niet wit genoeg. Misschien een jonkie? Iets later zien we wel twee zeldzame reuzenhanen. Nooit eerder gezien. Met een zingende geelgors, Cetti's zanger, winterkoning, kramsvogel en vele reeën kan onze dag niet meer stuk.

Voor wie onverzadigbaar is wat spreeuwenwolken betreft, kan het boek "Spreeuwendans" van Erik Hijweege aanschaffen. De één loopt er mee weg. Van de ander kan het regelrecht de prullenbak in.

(*) In dit verhaal beperk ik me slechts tot de spreeuwen in Nederland.

Foto's: Edo Kreuzen. Afbeeldingen: internet.

Literatuurlijst.

Dijksterhuis K., (Vierde druk juli 2023) De spreeuw. Uitgeverij Atlas Contact. Amsterdam/Antwerpen.

Gallagher H.P., (1978). De Spreeuw. Uitgeverij Het Spectrum. Utrecht Antwerpen.

Gallagher H.P., (Tweede druk 1983). Het spreeuwenboekje. Uitgeverij Vogelvreugd. Voorhout.

Goldschmidt, T. (2022). Wolven op het ruitpad. Over mensen en andere roedeldieren. Uitgeverij Atheneum-Polak & Van Gennep. Amsterdam.

Hijweege E. (2023) Spreeuwendans. Uitgeverij Waanders. Zwolle.

Passarello E. De spreeuw van Mozart – en andere legendarisch dieren.

<https://historiek.net/een-tweehoornige-neushoorn-spreeuwenpraat-en-olifantenleed-literair-beschreven/144218/>

<https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/roze-spreeuw>

<https://vroegevogels.bnnvara.nl/community/forum/post/albino-spreeuw/28418>

<https://www.dutchbirding.nl/gallery/detail/11558>

Nieuwe ruimte voor werkgroepavonden

Vanaf 1 september a.s. zijn we welkom in de ruimte van de Natuurbibliotheek, onderdeel van Aardbalans (eigenaar Jan-Willem van Velzen).

Een van de argumenten is dat de inrichting, filosofie en doel van het gebouw volledig passen bij onze interesses.

In augustus zullen de coördinatoren een uitnodiging ontvangen voor een introductie.

Voor wie alvast meer wil weten: neem een kijkje op:

<https://aardbalans.nl/>

Het adres:

Spadelaan 8

7331 AL Apeldoorn

V Verdwenen Beken: De Oude Voorster Beek

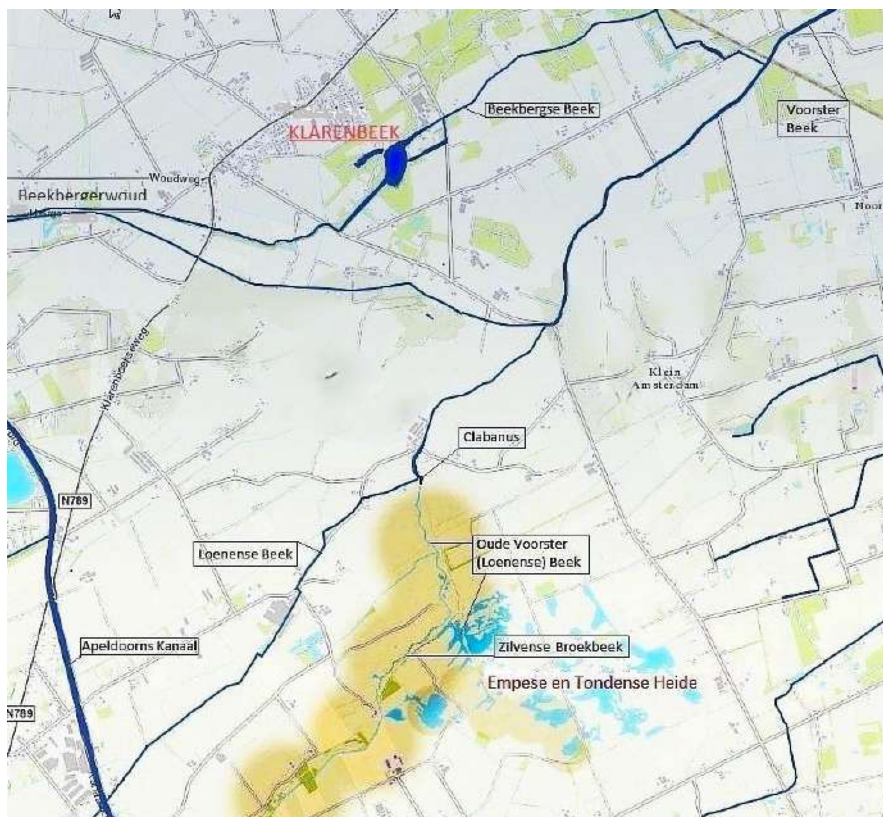
Jan Folbert

Op de grens van Apeldoorn en Brummen ligt de Empese en Tondense Heide, een natuurgebied ten zuiden van Klarenbeek, onderdeel van de Brummense Landgoederen.

Dit gebied wordt al sinds 1930 beheerd door Natuurmonumenten. Pas in de laatste decennia wordt een gericht natuurgebied gevoerd.

Het gebied ligt in het afvoergebied van onder andere De Beekbergse Beek, de Loenense Beek en de Voorster Beek. Het geheel is omgeven door Hooilanden. Vanwege de natuurwaarden, met name het voorkomen van blauwgrasland, wordt een vernattingsbeleid gevoerd. Dit heeft geleid tot het feitelijk verdwijnen van de Oude Voorster Beek, met onverwachte gevolgen voor de waterhuishouding.

Vanaf 2022 is er een uitgebreid herstelprogramma in uitvoering voor het hele natuurgebied.

Overzicht Bekenloop bij de Empese en Tondense Heide

Oude Voorster Beek, voormalige loop in rood aangegeven. Kaart (1:10000) bewerkt uit Bell Hullenaar, Ecohydrologisch Adviesbureau, Tweede Fase Inrichtingsplan Empese en Tondense Heide, 2019.

Enkele jaren geleden bezocht ik de Empese en Tondense Heide voor de eerste maal en na het raadplegen van wat oude aantekeningen zag ik dat er tot in het recente verleden sprake is geweest van een Oude Loenense beek. Op de meeste kaarten wordt echter voor de bedoelde beekloop de aanduiding Oude Voorster Beek gebruikt.

In het kader van natuurherstel is deze beek in het afgelopen decennium grotendeels afgedamd, waardoor de afvoer naar de Zilvense Broekbeek in belangrijke mate beperkt is geraakt en de beek als zodanig is verdwenen. Daarentegen is de Zilvense Broekbeek juist verder ontwikkeld.

Op de kaart linksonder blijkt dat er nog enkele afvoerplekken bestaan; oostwaarts naar de Veldbeek en noordwestelijk naar de Zilvense Broekbeek. Door de sterk verminderde afvoer is het gebied vooral 's winters erg nat. De afvoer van water vindt thans plaats

via een duiker onder de Mestweg, dit is de centrale zand(hoofd)weg. Iets zuidelijk van deze plek bevindt zich de oorspronkelijke kwelplaats van de Oude Voorster Beek, terwijl zich aan de oostzijde van de Mestweg een tweede kwelplek bevindt, die primair afvoert op de Veldbeek. Het water westelijk van de Mestweg wordt voornamelijk afgevoerd naar de Zilvense Broekbeek.

De Zilvense Broekbeek blijkt bij nadere beschouwing betrokken te zijn geweest bij een ruilverkavelingsplan uit 2006 en is daarbij verondiept en meanderend gemaakt. Dit geldt echter met name het westelijke deel. Het oostelijke gedeelte ter hoogte van de Empese Heide verloopt diep ingesneden in het landschap.

Momenteel zijn er maatregelen in voorbereiding die voorzien in een verondieping van dit gedeelte waardoor een gunstiger grondwaterafvoer zal kunnen ontstaan.

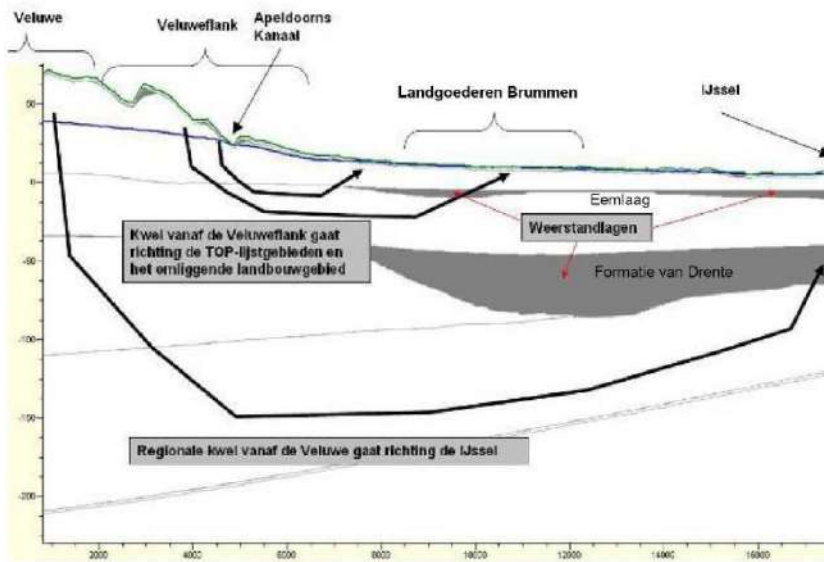
Zilvense Broekbeek en Empese en Tondense Heide omgeven door de Loenense en Eerbeekse Hooilanden

Het natuurgebied Empese en Tondense Heide ligt aan de voet van de Veluwe stuwwal en is in die zin te vergelijken met het enkele kilometers noordelijker gelegen Beekbergerwoud. In de directe omgeving bevinden zich de kenmerkende 'hooilanden'; veelal natte gebieden, die 's zomers enige tijd droog staan. Beide gebieden bevinden zich aan de oostzijde van het Apeldoorns Kanaal.

De nieuw aangelegde, verondiepte, (westelijke) Zilvense Broekbeek met kunstmatige meandering en fraaie glooiing.

Karakteristiek voor de Empese en Tondense Heide is dat zich op enkele meters diepte een kalkhoudende laag bevindt. Deze laag heeft, mede door de aanwezigheid van het Apeldoorns Kanaal, een opstuwende werking op het grondwater, waardoor relatief kalkrijk water aan het oppervlak komt. Deze omstandigheid (basisch grondwater) vormt de verklaring voor het voorkomen van blauwgrasland.

Grondwaterstroming van Veluwe naar IJssel. Vermulst en Jansen, 2009. (De Empese en Tondense Heide behoort tot de 'Landgoederen Brummen')

"Blauwgrasland: soortenrijke hooilanden op voedselarme, basenhoudende grond die 's winters plasdras staan en 's zomers oppervlakkig uitdrogen. De naam blauwgrasland is afgeleid van de zwak blauwgroene kleur van de soorten die het aanzien bepalen. Dat zijn bijvoorbeeld Spaanse ruiters en blauwe zegge, maar ook parnassia wordt ertoe gerekend. De begroeiingen kennen een grote variatie in soortensamenstelling, afhankelijk van bodem, hydrologie en geografische ligging. Op hogere zandgronden veelal bestaande uit heischrale grasland".

Na de afsluiting van de Oude Voorster Beek staan 's winters grote delen van het heidegebied

onder water, waardoor de toegankelijkheid van het terrein sterk wordt verminderd.

Het zure regenwater infiltreert in de ondergrond waardoor het basische water minder kans krijgt aan de oppervlakte te komen. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door de druk van het oppervlaktewater en anderzijds door de secundaire invloed van de Zilvense Broekbeek, die hier in het oostelijke gedeelte veel dieper in het landschap loopt, en daardoor het dieper gelegen basische water als het ware kan wegzuigen en er aan de oppervlakte een relatieve verzuring optreedt. De herstelplannen voorzien daarom in een verondieping van het oostelijke gedeelte van de Zilvense Broekbeek, waardoor dit effect zou afnemen en het basische grondwater weer meer kans kan krijgen aan de oppervlakte te komen.

Overzicht van de geïnnundeerde Empese Heide, gezien vanuit de 'kop' van de Oude Voorster Beek, februari 2022.

Nieuwe stuw ter plaatse van de vroegere uitmonding van de Oude Voorster Beek in de Zilvense Broekbeek

Om de doorstroming van de Zilvense Broekbeek beter te kunnen reguleren zijn er inmiddels twee nieuwe stuwen geplaatst. Onderzoek vindt nog plaats naar de meest gewenste hoogte van het waterpeil. Naderhand zal de beek dan worden volgestort met grond tot een adequaat bodem- en waterpeil zal zijn bereikt. Het voorgaande vormt de weerslag van een zoektocht naar een verdwenen beek. De aanwijzingen voor het bestaan van een Oude Loenense Beek konden niet worden bevestigd. Op oudere kaarten is met name sprake van een Oude Voorster Beek. Voor beide benamingen valt mijns inziens wat te zeggen. Maar ook deze, inmiddels verdwenen Oude Voorster Beek, blijkt niet op kaarten voor te komen van vóór 1935 en wordt pas in 1990 als zodanig genoemd.

Het veelbeleden 'vasthouden van water' blijkt niet altijd gunstig uit te pakken. In dit geval is er sprake van buitengewoon delicate omstandigheden. Er wordt geïllustreerd, dat het vasthouden van water bij een specifieke bodemgesteldheid zelfs tot ongewenste effecten kan leiden.

De nieuw ontwikkelde Zilvense Broekbeek

De hier beschreven ontwikkelingen geven maar een relatief klein gedeelte weer van het totaal aan maatregelen dat in het gebied ten behoeve van het natuurherstel in uitvoering is genomen. Voor meer informatie verwijst ik naar de nieuwsbrieven van Natuurmonumenten.

Referenties:

- Tweede fase Inrichtingsplan Empese en Tondense Heide, BellHullenaar Ecohydrologisch adviesbureau, 2019
- Herstel van blauwgraslanden op de Empese en Tondense Heide? André Jansen, Anouk Sloot, Stefan Soede & Michiel van Ham. De Levende Natuur, 2008
- Nieuwsbrieven Natuurmonumenten Empese en Tondense Heide: www.nm.nl/natuurherstel-empe-tonden

Ledenmutaties (t/m 15-06-2024)

Gerard Lap (vwg)
Atie Schreuder (vwg)
Louis van Essen (vwg)
Marja van Essen (vwg)
Jos van Zutphen (overgekomen vanuit Arnhem)
Mai Adriaensen (vwg)

Overleden:

Lidy Kraamer (vwg)

Bijeneters in Nederland

Activiteitencommissie

Verslag van de publiekslezing 8 mei

Geen heel grote opkomst (31) maar wel een heel interessante lezing over een van de meest kleurrijke vogels van Nederland.

Tijdens de lezing door Hilbert Folkerts werd duidelijk dat de Bijeneter in Nederland broedt, niet alleen langs de kust maar ook in het binnenland (Limburg, Reestdal). Het dier is afhankelijk van wat warmer weer en insecten (niet alleen bijen..).

Het is niet zo dat er meer Bijeneters in Europa komen, maar door klimaatverandering schuift de populatie naar het noorden, de echte warme en droge streken (Spanje/Portugal worden steeds meer verlaten door gebrek aan voedsel.

De meeste waarnemingen zijn nog steeds langs de kust, vooral in de trektijd, maar dit komt omdat daar meer trektelposten zijn.

Voor wie meer wil weten over de Bijeneter in Nederland:

<https://bijeneters.nl/>

Ledenmiddag 28-9-2024

Ook dit jaar organiseren we een ledenmiddag:

Zaterdag 28 september van 13:30—17:00 uur.

Deze keer zijn we welkom in de tuinen bij het van der Valk Hotel Apeldoorn.

De aanleg van het terrein maakt het geschikt voor alle werkgroepen zich uit te leven en de andere werkgroepen te betrekken in hun specialisatie.

Een aantal mensen is bekend met het terrein, het omvat bos, watergangen en bloemenweide.

De waarnemingen worden geregistreerd en er zal een verslag voor de terreineigenaar worden gemaakt.

Er zijn geen kosten verbonden aan de middag.

Opgeven kan:

jjm.coppens@icloud.com

KNNV - boeken

Ben Keizer

Boeken van de KNNV Uitgeverij

Wil je een boek aanschaffen bij de KNNV Uitgeverij? Bestel die dan via onze afdeling, want dat heeft voordelen voor jezelf en voor onze afdeling.

- Je krijgt de boeken voor de ledenprijs (10% korting)
- Je betaalt geen verzend- en of administratiekosten.
- Als de boeken binnen zijn krijg je bericht over de bezorging of het afhalen van de bestelling.
- Betaling per bank bij levering.
- En ... de afdeling Apeldoorn wordt er ook nog financieel sterker van.

Kijk op de website www.knnvuitgeverij.nl voor een overzicht van alle boeken en volg periodiek de e-mails met boekennieuws.

Bestellen kan bij Ben Keizer: b.keizer9@gmail.com of 06-37419143.

Het kan gebeuren dat de bestelde boeken enige levertijd hebben, omdat gratis verzending door de uitgeverij afhankelijk is van hoeveel boeken er op onze bestellijst staan. Bestel daarom wel tijdig.

OUDE BOEKEN SERVICE

Wat doe je met die mooie maar wellicht oude natuurboeken die u niet meer leest? Zonde om ze weg te gooien. De OUDE BOEKEN SERVICE helpt je om een KNNV-lid te vinden die jouw mooie boeken wil overnemen.

Wil je boeken aanbieden?

Neem contact op met Jan Kerseboom, tel. 055-5338323 of mail j.kerseboom6@chello.nl. Overleg met hem wanneer de boeken bij hem gebracht kunnen worden. Hij maakt een lijst van alle titels en bepaalt de prijs. Tijdens lezingen en op natuurmarkten, waar wij als afdeling aan meedoen, worden de boeken aangeboden. De opbrengst is voor onze eigen afdeling.

Wil je boeken overnemen?

Op de website staat een lijst van beschikbare boeken (onder "overige info/ boeken"). Maak je keuze en neem contact op met Jan. Maak met hem een afspraak om het boek te bekijken en op te halen.

Wat gebeurt er met de onverkoopbare boeken?

Wanneer de boeken binnen 1 jaar niet verkocht zijn dan worden ze afgestaan aan de landelijke KNNV. Zij verkopen dan onze overgebleven boeken en de opbrengst is voor de landelijke KNNV.

Geniet van de natuur nu de zomer weer komt...

Foto's: Nina de Vries

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn

Doel van de KNNV is het verbreiden van de kennis van de natuur in de ruimste zin van het woord en meewerken aan de bescherming van natuur en landschap door het voeren of steunen van acties, die hierop gericht zijn. De afdeling Apeldoorn van de KNNV is opgericht op 16 december 1911.

Afdeling Apeldoorn heeft een Insecten-, Paddenstoelen-, Planten-, Vogelwerkgroep en een Werkgroep Sprengen en Beken. Iedere werkgroep organiseert excursies en lezingen. Deze worden als regel in de algemene agenda opgenomen. Alle leden en huisgenootleden van de afdeling mogen aan deze activiteiten deelnemen.

De bijeenkomsten van alle werkgroepen zijn op dinsdagavond volgens onderstaand schema.

Locatie: Wijkcentrum Orca, Germanenlaan 360, Apeldoorn.

Vanaf september in de Natuurbibliotheek, Spadelaan 8, Apeldoorn.

Vwg	Plwg	lwg	Pawg	WgS&B
1e dinsdag van de maand	2e dinsdag van de maand	3e dinsdag van de maand	4e dinsdag van de maand	5e dinsdag = 1x per kwartaal

Voor aanvangstijdstip en over wat de werkgroepen doen, kunt u informatie krijgen bij onderstaande werkgroepcoördinatoren en op de [afdelingswebsite](#).

Bestuur

Voorzitter	Jacob Ruijter	06-2217 2410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
Secretaris	Evelien Schermer	055-533 6273	secretaris@apeldoorn.knnv.nl
Penningmeester / Ledenadministrateur	Gerrian Tacoma	055-534 0943	penningmeester@apeldoorn.knnv.nl ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl
Activiteitencoördinator	Hans Coppens	06-4312 9217	jjm.coppens@icloud.com

Werkgroepcoördinatoren

Insectenwerkgroep	Koos Middelkamp	055-366 7693	midtip@planet.nl
Paddenstoelenwerkgroep	vacant		
Plantenwerkgroep	Marchien van Looij	055-355 0149	m-vanlooij@hetnet.nl
Vogelwerkgroep	Rein van Putten	055-541 2454	rein.van.putten@online.nl
	Ineke Klaver	055-541 2107	icklaver@hotmail.com
	Paul Vermeulen	06-5181 5440	paul.vermeulen@hetnet.nl
	Evelien Schermer	055-533 6273	evelienschermer@hetnet.nl
Werkgroep Sprengen en Beken	Jan Vermeer	06-51765395	jan.vermeer@callicebus.nl

Commissies en overige adressen

Activiteitencommissie	Hans Coppens	06-4312 9217	jjm.coppens@icloud.com
	Miep Verwoerd	055-533 7328	m.verwoerd3.1@kpnmail.nl
	Klaske de Jong	0578-61 4190	klaske.de.jong@gmail.com
	Philip Claringbould	06-3617 3548	p.zonnig@gmail.com
Promotiecommissie	Jacob Ruijter	06-2217 2410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
	Jan Kerseboom	055-533 8323	j.kerseboom6@chello.nl
	Evelien Schermer	055-533 6273	evelienschermer@hetnet.nl
De Vier Jaargetijden Redactie	Hans Coppens	06-4312 9217	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Ineke Klaver	055-541 2107	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Nina de Vries (opmaak)	06-8194 1222	redactie@apeldoorn.knnv.nl
Boekenverkoop	Ben Keizer	06-3741 9143	b.keizer9@gmail.com
Webmaster	Hans Coppens	06-4312 9217	webmaster@apeldoorn.knnv.nl